

## אוהד רזניק

### פורים כפורים" לאור דברי הרב קוק זצ"ל

ידועה המימרא ש"פורים כפורים". מקורה בדברי הזהר<sup>1</sup>: "פורים אתקריאת על שם יום הכפורים, דעתידין לאתענגא ביה, ולשנויי ליה מענוי לענג". פירושם רבים נאמרו בביאור מימרא זו ממנה נלקח הפתגם הנ"ל, וננסה להבין את הדברים לאור דברי הרב קוק זצ"ל.

#### יום הכיפורים - הברור שגם מהרע יוצא טוב

לגבי יום הכיפורים כותב הרב (מאמרי הראי"ה, עמ' ריז):

עין עיטם הוא המקום היותר גבוה שבא"י והיה עולה על דעת דוד ושמואל לבנות שם בית המקדש, עד שהוכיחו מהכתוב שצריך להנמיק מעט לקיים 'ובין כתפיו שכן', ואין לך נאה בשור אלא בין כתפיו (זבחים נ"ד, ב), ועין עיטם נשאר בצורה של חול לכאורה.

אבל בית הטבילה לכוהן גדול ביום הכיפורים מהדרא מיא מעין עיטם (יומא ל"א, א), והיא בעליית בית הפרוה, שבנה פרוה אמגושא (שם ל"ה, א), שהוא הצד היותר חלוק שברע, גדופי, שאין היתר ללמוד ממנו אפילו להבין ולהורות (שבת ע"ה, א), ומ"מ יש גם על זה הכללה עליונה, וצורך עולם, המטהר בהכללתו ומכין לעבודת הקודש עליונה, הכובשת בשיא קדושתה את כל הכוחות המהרסים, מייסדת את העולם על בסיס קדושת טהרתו, אף תיכון תבל בל תימוט.

עין עיטם הוא המקום שעליו רצו שמואל ודוד לבנות את בית המקדש, בגלל גובהו הרם. אולם, מכיוון שהם הבינו שיש להנמיק את מקום בית המקדש, כמאמר הכתוב: 'ובין כתפיו שכן', בנו אותו לבסוף בהר הבית. אולם, עין עיטם לכאורה אינו קודש כלל, ומכיוון שידוע שאפילו מחשבתן של צדיקים הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, בודאי ראוי שהוא יתקדש בצורה כלשהי. היכן מצינו, אם כן, שהמקום קודש? על כך עונה הרב קוק: מצאנו שיש קדושה במקום – ממקום זה מגיעים המים לבית המקדש לצורך טבילת הכוהן הגדול ביום הכיפורים. הרב קוק ממשיך ומבאר שאין זה לחינם שמקום זה מסייע לטהרת הכוהן הגדול. שכן, מי שבנה את עליית בית הפרוה, בה טובל הכוהן הגדול, נקרא "פרוה אמגושא". הוא נקרא כך על שם היותו אמגושי, שהוא גדופי (רש"י שם: "מין

1 תקוני זהר נ"ז, ב.

האדוק בעבודה זרה ומגדף תמיד את השם ומסית אנשים לעבודה זרה". אפילו המסית הזה לעבודה זרה יש בו צורך לעולם, וזאת בהכללה העליונה שכובשת את כל הכוחות המהרסים ובונה על גביהם בניין חזק שלא יימוט. כנראה שהרב מתכוון לכך שעל ידי ההתנגדות לאמגושי, מתבררת יותר האמת הקדושה של תורת ישראל, ונבנה בניין חזק יותר שהוא נקי מכל הדעות הרעות (בדומה לדברי הרב קוק על חוצפתא דעקבתא דמשיחא בדורנו).

בהמשך, הרב עובר לבאר בדרך רמז את אותו העניין:

ובדרישת רשומות, פר אשר תרמוש בו כל חיתו טרף, שהם חוץ מבנינו של עולם הזה והבא, שנבנה ב"ה, ורק מו"ה הם מקבלים לפעם, קודם שההארה העליונה מופיעה בעזה, והשמש לא זרחה עדיין כי אם תשת חושך ויהי לילה, אבל המחשבה המטהרת היא הצפיה לישועת חי עולמים, של יום אשר הוא לא יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור.

בדרך הרמז, הרב ממשיך ודורש את משמעותו של עין עיטם. עליית בית הפרוה נקראת כך על שם פרוה אמגושא. המילה פרוה מורכבת מ"פר" ו"וה". הפר מסמל את מה שחוץ לעולם הזה והעולם הבא, כלומר: דברים שאינם יכולים להיכלל בעולם הזה והבא מרוב טומאתם (הדבר מזכיר לנו את עמלק שאין להם מקום מתחת השמיים, ונבאר בעזרת השם עניין זה הקשור לפורים). אולם ביום הכפורים מתברר שאפילו לפר יש מקום, ע"י המחשבה המטהרת, ש"היא הצפיה לישועת עולמים". משפט אחרון זה בדבר הישועה מזכיר לנו את המדרש (פסיקתא רבתי ח', ד): "לדוד ה' אורי וישעי... וישעי זה יום הכיפורים". הישועה ביום הכיפורים, לפי זה, היא הבירור של המחשבה העליונה, כיצד הכל קשור לרצון העליון של בורא העולמים כולם. ביום בו יתברר כיצד כל הרע עוזר גם הוא לטוב - תבוא הישועה.

אם כן נוכחנו לדעת לאור דברי הרב קוק כי ביום הכיפורים, יום בו ניתנו לוחות שניות לאחר חטא העגל, מיטהר הכוהן הגדול דווקא ע"י מים. אולם מי שסייע בהבאת המים היה אדם המסית לעבודה זרה. ביום הכיפורים, אם כן, מתברר שאפילו העבודה זרה מתכפרת ע"י ההכללה העליונה – הבירור שלכל דבר יש מקום במציאות.

בהמשך דברינו נראה בעזרת השם, שיום הכיפורים מתייחד בראייה זו, הנחרזת כחוט השני לאורך יום הכיפורים.

### השעיר המשתלח - התעלות הקרבנות לעבודה זרה

ביום הכיפורים משלחים את השעיר המשתלח. זהו אירוע יוצא דופן שאין לו אח ורע בתרי"ג המצוות. בביאור מצווה זו כותב הרב קוק (עולת ראייה חלק ב', עמ' שנז-שנח):

רק בצורה עליונה מהמדע והמוסר, מקודש האמונה, וחופש הציור המלא זיו בלתי מוגבל, יוכל להכנס הרעיון הגדול הזה ולהתגשם במדתו איך מסכמים את סך הכל של כל היש ואיך מסדרים כל כח על עמדתו, ואיך יודעים להחזיק את המעמד ולתן יד לכל הקצוות על פי שעורם ולגבל כראוי את גבול ערכם.

כלומר: רק במבט עליון מאוד ניתן לחשב ולתת לכל כוח במציאות את מקומו, זאת בלי לגרוע את מקום האחר, ובלי להפריז ולתת חלילה לכוח טמא מקום יתר על המידה, דבר העלול לגרום לפגיעה בקדושה. וממשיך הרב, בהקשר לשעיר המשתלח ביום הכיפורים:

בסליחה הכללית של יום הכפורים יש רוממות זו. והובטאה והוכנה בפועל בשעיר המשתלח, שהוא לכאורה נגד השאיפה הכללית של כל העבודה הקרבנית, 'ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים'. את קרבנותיהם הם זובחים על פני השדה, הערצת הפראות וטבע האדם בניוולה, עד שפל תחתיתה, ועם זה מתעלה השלטון העליון עד כדי נתינת כח מוגבל גם לאותה הרשעה, והכל מתהפך לסנגוריה, והאור האמוני והמוסרי מתעלה לסוד החירות העליונה המביא את כל יפעת קודש.

לכאורה הדבר תמוה. כיצד הכהן הגדול זובח קרבן על פני השדה ולא בבית המקדש, דווקא ביום הקרבת הקרבנות לכאורה הכי חשוב בשנה? גדלה התמיהה בעקבות דברי הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג', מ"ו) הכותב שעצם הסיבה שה' ציווה אותנו להקריב קרבנות היא כדי להוציא מבני ישראל את התרבויות הכשדית והמצרית, בהן היו שרויים עד אז, שם נהגו לעבוד לבקר ולצאן. הרב קוק מסביר שאנחנו כל כך מתעלים ביום הכיפורים, עד שאנו מסוגלים להבין שיש מקום אפילו לאותו רשע של הערצת הפראות הקיים בטבע האדם. רק ביום הכיפורים, בו אנו מתבדלים מהעולם הזה, בו אנו דומים למלאכים שאינם אוכלים ושותים, ואין חשש שנסתאב בפראות העולם הזה בניוולו - אנו יכולים להגיע למדרגה הגבוהה של הבנה זו. מהו, בכל זאת, המקום של הערצת הטבע כפי שהוא? כנראה שכאן הרב מתכוון, שלפעמים יש מקום דווקא להתחבר לטבע

כמו שהוא, בלי מחיצות והוספות של בני האדם. כמובן, לא להעריץ את הטבע עצמו עד כדי עבודה זרה, אלא להבנת המקום שיש גם לפן זה בעבודת השם.

### הקטורת - הכנסת רשעי ישראל בתוך כל עם ישראל

הקטורת מסמלת את האחדות בתוך עם ישראל, הצדיקים שבו וגם על הרשעים שבו. זאת כדברי רש"י על צרוף החלבנה לסממנים (שמות ל', ל"ד ד"ה "חלבנה"): "...ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניותינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנים עמנו". בעניין תפקיד הרשעים במירקם של עם ישראל, כותב הרב (אורות התחיה, כ):

יסוד צדקת הצדיקים בכל דור ודור נתמך גם הוא ע"י הרשעים, שעם כל רשעתם, כל זמן שהם דבוקים בחפץ לבם לכללות האומה, עליהם נאמר: "ועמך כלם צדיקים", וחיצוניות הרשעות שלהם מועילה היא לאמץ כחם של צדיקים "כדורדיא לחמרא", והפרוד המדומה חותר תחת יסוד הקדושה כולה, כמעשה עמלק שזנב את הנחשלים, פליטי הענן, 'שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו'.

כלומר: הרשעים (אלו שדבוקים לכללות האומה ולא הוציאו עצמם לגמרי ממנה) מאמצים את כוחם של הצדיקים על ידי כך שהצדיקים צריכים להתנגד אליהם ולהיות יותר קדושים, ולהפיץ את תורתם. לכן, גם על הרשעים נאמר: "ועמך כלם צדיקים", שבכללות האומה, במבט הכללי הנישא על פני מרחקים ורואה את כל הפרטים ואת המכלול השלם, ניתן לראות גם את תפקיד הרשעים וכיצד הם מתברגים במארג הכללי של רצון ה' המתקיים בעולמו. הרשעים לצדיקים הם כמו השמרים<sup>3</sup> ליינן, שאמנם השמרים הם תוססים ומקולקלים, אך רק על ידם נוצר היין. כך לגבי הקטורת – אם חיסר אחת מכל סממניה, אפילו החלבנה שריחה רע (כנגד הרשעים) – חייב מיתה.

ביום הכיפורים נעשית עבודת הכהן הגדול של הקטרת הקטורת בקודש הקודשים, ואז מתברר שגם לרשעים יש מקום בעם ישראל. כי כפי שראינו, ביום הכיפורים מתברר כיצד אפילו לרשעה יש מקום בעולם הזה. ודווקא עמלק, שנוצחו בפורים, הם רצו להפריד ולהבדיל בין בני ישראל – כי כפי שנבאר בהמשך, בעזרת השם, ישנו דמיון בין יום הכיפורים לפורים.

2 ישעיהו ס', כא.

3 "דורדיא" הם שמרים בארמית, דבר המזכיר לנו את ר' אלעזר בן דורדיא, שלא היתה זונה שלא בא עליה, ולבסוף בכה עליו רבי ואמר: "יש קונה עולמו בשעה אחת".

### פורים - הבירור שגם הגוף היהודי קדוש

כפי שביום הכיפורים מתברר כי יש מקום לכל דבר רע במציאות, וגם הוא מתכלל בתוך כל הטוב שבעולם, כך בפורים מתגלה כיצד הרצון הפנימי של כל יהודי הוא טוב, ורק ההסתר גורם שלא נראה זאת. כך כותב הרב קוק (עולת ראייה חלק א', עמ' תלט-תמא):

והנה ההארה הנמשכת ביום הקדוש הזה היא ממש מצד קדושת הגוף הישראלי. כי קיימו וקבלו בו את התורה ברצון מה שהיה מקודם לכן מודעה רבה לאורייתא (שבת פח.), וזה האונס לא היה כי אם לגופים, כי הנפשות נהנות מאור העליון, וזהו רצונם וכבודם לקבל עליהם עול תורה ומצות, אבל הגופים עוד לא נתקנו לגמרי, על כן היה כבד עליהם עול התורה, אמנם כאשר שחה לעפר נפשם, והמן הרע רצה לשלוט בגופם... נפדה גופם מהכוחות הרעים.

כלומר: בפורים מתגלה כיצד גם הגוף של האדם הישראלי קדוש. שכן, במתן תורה הייתה כפיית הר כגיגית אף על פי שהנשמה בוודאי רצתה לקבל את התורה, זאת כיוון שהגוף התנגד לכך. אך בפורים קיבלו עם ישראל את התורה ברצון גם על ידי הגוף. על ידי הגזירה של המן הרשע עם ישראל שב בתשובה וטיהר גם את גופו. ממשיך הרב קוק ומסביר כיצד מותר להתבסס בפורים:

...ואף כי בכל ימי השנה הוא כעובד עבודה זרה... אבל ביום זה יש כאן ב' לטיבותא, חדא שעצם הכלי מזוכך הוא, ויכול לקבל אור שמחה גדולה ולא יתבטל, ועוד שאפילו אם יסולק אור השכל מכלי הגוף, הנה כוחות הגוף בעצמם כבר קדושים הם, ושומרים מכל רע, ומדביקים עצמם לשלמות האמיתית שבאור פני מלך חיים, על כן המצווה אז לבסומי, וממשיך אור גדול על ידי זה כמבואר בדברי האר"י ז"ל.

כלומר: למרות שכל השנה אדם מתבסס הוא כעובד עבודה זרה, כיוון שכשהשמחה גדולה האור עוזב את הגוף והגוף יכול להגיע למעשים רעים ללא אור. אולם בפורים הגוף יכול להכיל את האור, ואף אם האור יעזוב את הגוף – הגוף עצמו כבר קדוש! אין חשש של עשיית עבירות כתוצאה מהביסוס.

### עמלק - מעל השמיים יש להם מקום

עמלק, כפי שראינו, רצו לעשות פירוד בתוך עם ישראל. לכן בפורים אנו מוחים את זכרם, כי בפורים מתגלה כיצד הכל אחד. גם הנטיות שנראות גשמיות ודומות לעבודה זרה, מתברר ביום הכיפורים שיש להן מקום, כמו הזביחה על פני השדה (כמבואר לעיל). כמו כן, כותב הרב, שאפילו לעמלק יש מקום בעולם: (”מוסר אביך”, ”מידות הראיה”, אהבה, אות ו, עמ’ צד-צה)

ואפילו עמלק אינו נמחה כי אם מתחת השמים, אבל ע”י הזיכוך מתעלה הוא לשורש הטוב אשר הוא מעל לשמים ונכלל הכל באהבה העליונה, אלא שצריך כוח גדול וטהרה עצומה לייחוד נשגב זה.

הרב מדייק מלשון הפסוק ”תמחה את זכר עמלק מתחת השמיים לא תשכח”, שדווקא מתחת לשמיים אין מקום לעמלק בעולם, אך מעל השמיים יש לו מקום. הרב לא מבאר מה מקומו, אך ניתן לשער שגם על ידי ההתנגדות לעמלק מתגבר כוח הקדושה והאמונה בעולם.

בפורים המצווה היא לשתות ”עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי”. נראה לומר, על פי שאמרנו, שבפורים יש לשתות עד שאדם יראה את המקום במציאות של עמלק, ויבין כי גם להם יש תפקיד בעולם. ההבנה תהיה כה גדולה, עד שלא תהיה אבחנה בין ”ארור המן” ל”ברוך מרדכי”, כי משניהם יוצא טוב, והרצון האלוקי מתקיים בעולם, ”ומזה ומזה יתקלס עילאה”.

### הפור שבפורים וביום הכיפורים

דבר נוסף המשותף לפורים וליום הכיפורים, הוא מילה המופיעה בשני שמות החגים הללו: ”פור”. הפור, הגורל, מגלה שבעצם ”אין מזל לישראל”. אין מקרה אלא הכל מכוון מלמעלה. כאשר משתמשים במזל מגלים את הפנימיות הנמצאת מאחורי המהלכים הגלויים שבמציאות. הפנימיות המתגלה היא שהכל מתקשר למארג השלם של תוכנית ה’ בעולם, שבה גם לרע יש מקום כי הוא מסייע להופעת הטוב בעולם.